Ulrich Middeldorf

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

https://archive.org/details/deplatenvandenbr00wier

UITGAVEN VAN HET MUSEUM
PLANTIN-MORETUS — ANTWERPEN

✠✠ DE PLATEN VAN DEN BREVIER IN-8°

GESNEDEN

DOOR

JAN WIERICX

AFGEDRUKT VAN DE OORSPRONKELIJKE
KOPEREN PLATEN

JAN WIERICX

BREVIER

UITGAVEN VAN HET MUSEUM
PLANTIN-MORETUS — ANTWERPEN

✠✠ DE PLATEN VAN DEN BREVIER IN-8°

GESNEDEN

DOOR

JAN WIERICX

AFGEDRUKT VAN DE OORSPRONKELIJKE
KOPEREN PLATEN

DE PLATEN VAN DEN BREVIER IN-8° GESNEDEN DOOR JAN WIERICX

De twaalf plaatjes, welke hierbij gaan, werden gemaakt om een Brevier in-8° op te luisteren. Zij werden geteekend en gesneden door Jan Wiericx voor Plantijn, maar werden nooit afgedrukt. In zijn *Catalogue raisonné de l'œuvre des frères Wierix* vermeldt Alvin ze niet ; zij komen in geen der Plantijnsche Brevieren of andere kerkelijke boeken voor. Evenals de platen van het Getijdenboek door Crispijn van de Passe naar Martin de Vos worden zij dus nu voor de eerste maal uitgegeven. In het archief van het Museum Plantin-Moretus komen de inlichtingen over deze gravuren schaarsch voor. De oudste lijst, welke wij kennen, vermeldt ze onder de « ghesneden » platen, onmiddellijk na die van Crispijn van de Passe, die wij zooeven noemden, in dezer voege : « 10 van den Brevier in-8°, gevonden en gesneden door Hans Wiricks tegen 10 gulden het stuk. Samen 120 gulden. »

Deze lijst werd opgesteld in 1590, wanneer de erfgenamen van Plantijn den inventaris zijner nalatenschap opmaakten. Eene tweede maal worden zij genoemd in een andere lijst, bij dezelfde gelegenheid geschreven : « 12 nieuwe figuren van Wiericks voor den Brevier in-8°. »

Daarna is er geene spraak meer van, ten zij op een onbestemde wijze en onder eene zelfde benaming met gravuren van gelijken aard, zooals in den grooten Catalogus der koperplaten, die de Plantijnsche drukkerij bezat in 1642, waarin wij lezen : « 29 figuren van Jan Wiericx die voor de Getijden van O. L. V. zouden kunnen dienen. » Nergens wordt er gezegd, dat zij gebruikt werden.

Niet dat de gelegenheid daartoe ontbrak. Haast elk jaar drukte Plantijn eene uitgave van den Brevier, van de Getijden van O. L. V. of van een ander soortgelijk boek. Jan Wiericx werkte aan de versiering van tal dier werken, nooit werden zijne kostelijke prentjes gebezigd.

Wij kunnen slechts van ten naasten bij aanduiden wanneer zij werden gesneden. De naam van een der gebroeders Wiericx komt voor de eerste maal voor in de registers der Plantijnsche drukkerij in 1569. Jan, de oudste

hunner, die toen twintig jaar oud was, ontving den 22n October van dit jaar, 10 gulden op rekening; den 4n November daarop volgende worden hem nog 10 gulden en 8 stuivers geteld « voor slot van rekening der Vier Evangelisten, die hij gegraveerd heeft tegen 10 gulden het stuk, dit maakt 40 gulden en het overige heeft hij reeds van den meester ontvangen. » Bedoelde Evangelisten komen voor in de *Horæ Beatissimæ Virginis Mariæ,* welke Plantijn uitgaf in 1570. Twee andere platen van hetzelfde boek dragen het naamcijfer van Jan Wiericx.

Deze sneed verder verscheiden platen voor de *Humanæ Salutis Monumenta* van Arias Montanus in 1571, voor *Officium B. M. V.* van 1573, voor den veeltaligen Bijbel van 1568-1572, en voor de Missalen van 1572, 1573 en 1574. In 1580 graveerde hij voor Plantijn het portret van Goropius Becanus, bestemd voor de nagelaten werken van dien geleerde; dat van J. B. Hauwaert, welk nooit werd gebruikt maar bewaard wordt in het Museum Plantin-Moretus; in 1582, een tweede portret van denzelfden schrijver en 16 platen voor zijn *Pegasides Pleyn ;* in 1583, dat van Jean de la Jessée voor de *Premières Œuvres* van dien dichter. In 1585 vervaardigde hij de 25

platen voor *De Rerum usu et abusu*. Na Plantijns dood graveerde hij het portret van den beroemden drukker. Op andere tijdstippen werkte hij met zijne broeders samen tot versiering van den eenen of anderen Plantijnschen druk.

Een enkele reeks der platen door Plantijn aan Jan Wiericx betaald treffen wij in geen dezer boeken aan. Zij wordt vermeld in het « Register der Werklieden » gaande van 1564 tot 1573, waar wij op blad 54 lezen : « Hans Wyrick. Den 15n Maart voor afrekening van 84 gulden geleend geld enz. Hij heeft mij geleverd elf figuren tegen 3 gulden 10 stuivers, op hetwelk hij heeft ontvangen de helft, zijnde 19 gulden 5 stuivers. » Het jaar, waarop die betaling gebeurde, werd niet aangeteekend ; het moet omstreeks 1573 zijn. Waarschijnlijk is er hier spraak van onze twaalf plaatjes voor den Brevier, maar de betaalde som is te gering om als loon voor het snijden te kunnen doorgaan; zij werd vermoedelijk betaald voor het teekenen der « figuren. »

Wat deze plaatjes buiten hunne kunstwaarde nog belangwekkend maakt is dat zij samengesteld en geteekend, zoowel als gesneden werden door Jan Wiericx. De eerste gra-

vuur, die van David, is onderteekend JOHA W IN (Johan Wiericx uitvinder); de derde, *Johan W. Inventor Et fecit* (Johan Wiericx uitvinder en maker); de volgende, *Joh. Wie inventor et fecit*; de vijfde, *Johan W. inventor*; de voorlaatste, *Johan W. fecit*; de laatste, *Johan W. invè.* Men ziet het, de kunstenaar bevestigt herhaaldelijk dat hij het werk van geen andere had nagebootst, maar zijn eigen schepping had weergegeven; dat hij niet alleen een meester met de graveerstift, maar ook met de teekenpen was. Zijne twee broeders Hieronymus en Antonius onderteekenden trouwens op dezelfde wijze verscheidene hunner werken.

Maar Jan schijnt beiden toch wel overtroffen te hebben als « vinder, » te oordeelen naar andere oorkonden nog dan de inschriften zijner plaatjes. In verscheidene openbare verzamelingen vinden wij penteekeningen van hem, terwijl wij er geene van zijne broeders aantreffen. Het British Museum van Londen bezit er een groot getal, onder andere het portret eener vrouw Pilier, gedagteekend van 1584; de Albertina van Weenen heeft er niet minder, daaronder komen voor een portret van 1613, tal van Bijbelsche geschiedenissen en eene

Passie van 1599; in het Museum van Berlijn bewaart men zes Bijbelsche onderwerpen en een vrouwenhoofd van 1588; in l'Ermitage te St. Petersburg, een prachtig stuk *Adam en Eva in het Paradijs,* van 1613; in het Museum van Stockholm, twee mansportretten, het eene van 1585, het andere van 1595. Al deze teekeningen dragen den naam van Jan Wiericx, allen munten uit door hun onovertroffen fijnheid en wedijveren met zijne gesneden platen in keurigheid van bewerking.

Al vroeg werden die soorten van teekeningen gezocht. In de boedelbeschrijving van den stadsecretaris Philips van Valckenisse, opgemaakt den 3n Mei 1614, dien de heer F. Jos. van den Branden onlangs heeft uitgegeven *(Antwerpsch Archievenblad,* XXI, 298), worden er 15 « Constighe stucken gemaect bij Jan Wiericx metter pennen » opgesomd, waaronder 13 onderwerpen van godsdienstigen aard en twee uit de fabelleer.

Antwerpen, 3 December 1900.

Max Rooses.

INHOUD

1. Koning David, de Psalmist.
2. O. L.-V. Boodschap.
3. Het Bezoek van Maria bij Elisabeth.
4. De Aanbidding der Herders.
5. De Opdracht in den Tempel.
6. De Aanbidding der Koningen.
7. De Vlucht in Egypte.
8. De Opwekking van Lazarus.
9. Christus aan het Kruis.
10. De Opstanding.
11. De Nederdaling van den H. Geest.
12. O.-L.-V. Hemelvaart.

I.

KONING DAVID, DE PSALMIST.

O.-L.-V. BOODSCHAP.

3.

HET BEZOEK VAN MARIA BIJ ELISABETH.

Johan. Wouuentor.
Et. fecit.

4.

DE AANBIDDING DER HERDERS.

5.

DE OPDRACHT IN DEN TEMPEL.

Johan. W. Inuentor.

6.

DE AANBIDDING DER KONINGEN.

7.

DE VLUCHT IN EGYPTE.

8.

DE OPWEKKING VAN LAZARUS.

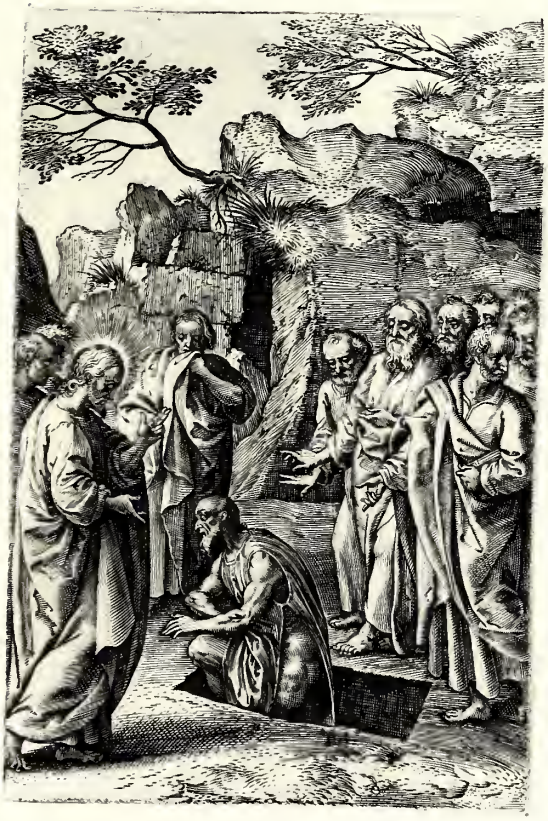

9.

CHRISTUS AAN HET KRUIS.

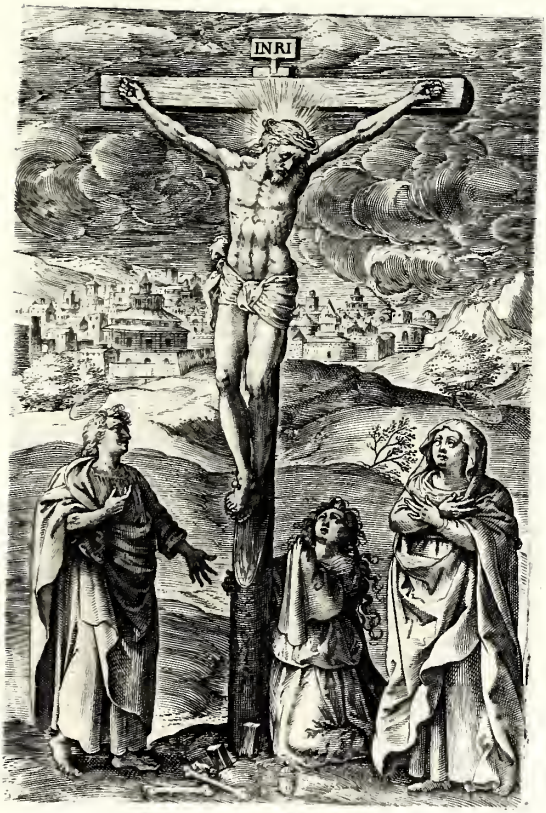
INRI

10.

DE OPSTANDING.

II.

DE NEDERDALING VAN DEN H. GEEST.

Johan W
fecit

12.

O.-L.-V. HEMELVAART.

Johan. Wenig

SPECIAL 84-B
25216
THE J. PAUL GETTY CENTER
LIBRARY